

Ben ik het die zo kreunt?

Vsevolod Garsjin schreef zijn mooie verhalen met verrassende objectiviteit

Hij was 'te goed voor deze wereld', en toch schreef Garsjin schitterende oorlogsverhalen.

MARCO KAMPHUIS

■ Vsevolod Garsjin: *De beren en andere verhalen*. Vertaald door Hans Boland. Athenaeum-Polak & Van Genneep, 192 blz. € 19,95

Vsevolod Garsjin (1855-1888) was student mijnbouw toen in 1877 de tiende Russisch-Turkse oorlog uitbrak. Hoewel bepaald geen krijgszuchtig type, meldde hij zich als vrijwilliger. Zoals hij aan zijn moeder schreef: 'Ik kan me onmogelijk achter de schoolmuren verstoppen nu mijn leeftijdgenoten hun hoofd en borst moeten blootstellen aan vijandelijk geweervuur.'

Nadat hij als infanterist een kogel in zijn bovenbeen had gekregen, schreef hij in het ziekenhuis het korte verhaal 'Vier dagen', waarmee hij in een tijdschrift debuteerde. Hij werd er meteen om bejubeld. Het gaat over een soldaat die bij gevechtshandelingen aan zijn been gewond is geraakt en hulpeloos op het slagveld achterblijft.

's Nachts ziet hij de sterren aan de Bulgaarse hemel flonkeren, overdag schreeft de zoon zijn gezicht. 'Er dringt een vreemd geluid tot me door. Net of er iemand kraamt. Ja, dat moet het zijn, gekreun. Zou er hier ergens nog iemand liggen, iemand die net als ik is achtergelaten, met kapot geschoten benen of met een kogel in zijn buik? Nee, het gekreun komt van vlakbij. Maar ik zie niemand. Mijn god, ik ben het zelf! Een stil, klaaglijk gekreun. Heb ik dan zo'n ontzettende pijn? Dat moet wel.'

Wanneer hij ontdekt dat op vijf meter afstand de Turk ligt die hij zelf aan het begin van de slag met een bajonetsteek heeft gedood, slaapt hij zich met zijn laatste krachten naar hem toe om zijn veldfles te bemachtigen. 'Eindelijk ben ik er. Daar is de fles - met water, heel veel zelfs. Hij zit nog minstens halfvol. Voorlopig is er genoeg. Genoeg tot ik doodga.' De prijs die hij voor het lessen van zijn dorst betaalt is dat hij van nabij moet toe-

Vsevolod Garsjin, 29 jaar, geschilderd door Ilya Repin in 1884

zien en ruiken hoe het lijkt tot ontbinding overgaat. 'Dir heb ik nooit gewild. Ik wenste niemand kwaad toen ik ging vechten. Het idee dat ik mensen zou moeten doden drong op de een of andere manier niet tot me door.'

Nachtmerrie

De soldaat wordt afwisselend gekweld door gewetenswroeging, de angst in handen van de Turken te vallen, de pijn aan zijn been, hite, honger en dorst; en dan ook nog door herinneringen aan zijn voorbije geluk ('Wat is het leven toch iets heerlijks') en gedachten aan zijn geliefden: 'God, laar ze de waarheid nooit te weten komen. Laat ze alsjeblieft denken dat ik op slag gesneuveld ben. Het zal een nachtmerrie voor ze zijn wanneer

ze mochten horen dat ik twee, drie, vier dagen heb liggen liggen.' Het is een schitterend verhaal.

De veldrocht tegen de Turken inspireerde Garsjin. De stofwolken die van de gloeiend hete steppe opstuiwen snijden je de adem af wanneer je 'Uit de herinneringen van soldaat Ivanov' leest. In dit wat langere verhaal figureert een officier die gehaat wordt omdat hij de soldaten slaat - maar in de strijd blijkt hij een held, en daarna huilt hij om de mannen die hij verloren heeft. Ook magistraal is 'Het sein', over een revolutionair die een aanslag op een passagierstrein beaamt, maar deze op het laatste moment zelf verijdelt. 'Breng me naar de politie, ik heb de rails vernield.'

Wat maakt deze verhalen zo goed? In de eerste plaats Garsjins vermogen

beknopt en raak te formuleren. Enerzijds is zijn proza rijk aan betekenis, anderzijds vergt het geen bijzondere inspanning van de lezer - een aantrekkelijke combinatie. Maar dit vakmanschap is niet het belangrijkste. Wat vooral opvalt is de geesthouding van de auteur, zijn neutraliteit, zijn gave zich van een oordeel te onthouden en de inherente dubbelzinnigheid van de wereld te tonen.

Dwangbuis

Niet alleen zijn personages vallen buiten de kaders van goed en kwaad, dit geldt ook voor de gebeurtenissen. In 'De rode bloem' wordt een krankzinnige in een dwangbuis gestopt en aan zijn bed vastgebonden. Je zou de manier waarop de bewakers hem behandelen wreed kunnen noemen, maar die doen het duidelijk ook niet voor hun plezier. En het lot dat de krankzinnige heeft getroffen is zonder meer verschrikkelijk, maar hij sterft wel in de waan dat hij al het kwaad in de wereld met wortel en tak heeft uitgerukt: 'Ondanks zijn holle wangen, zijn dunne lippen en zijn ingevallen oogkassen zag hij er trots en gelukkig uit.'

Met 'De rode bloem' komen we bij de grote tragiek in Garsjins leven, niet de Russisch-Turkse oorlog, maar zijn

Garsjins proza is rijk aan betekenis, maar vergt geen grote inspanning

PAS VERSCHENEN

Hugo Bousset: *Vurige tongen. Essays over romans na 11 september*. Meulenhoff, 255 blz. € 21, 95
Onderzoek van de Brusselse hoogleraar moderne Nederlandse literatuur naar gevolgen van 9/11 voor de Nederlandse en buitenlandse literatuur. Leidden de aanslagen tot het einde van het vrolijke postmodernisme? Is een van de vragen die hij behandelt.

Alex Butterworth: *De wereld die er nooit kwam. Een geschiedenis van het anarchisme (The World That Never Was)*. Vert. Ineke Mertens, Athenaeum-Polak & Van Genneep, 604 blz. € 39,95
Anarchisten, revolutionairen, politiestippen, bommenleggers en verdeders. Aan de hand van een groot aantal personages en verhalen schetsen Butterworth de opkomst van het anarchisme aan het einde van de 19de eeuw.

Lotty Eldering: *Cultuur en opvoeding*. Lemniscaat, 368 blz. € 37,50
Volledig herziene uitgave van *Cultuur en opvoeding* uit 2001. Aangevuld met nieuw onderzoek van Lotty Eldering naar de positie van etnische minderheden in de Nederlandse samenleving. Onder meer de tweede generatie allochtonen in Nederland en de rol van de islam krijgen aandacht.

Umberto Galimberti: *Mythen van onze tijd. De mens in het tijdperk van vooruitgang en techniek (I miti del nostro tempo)*. Jeanne Crijns en Wilfried Dabekausen, Ambo, 472 blz. € 39,95
Analyse van de Venetiaanse filosoof Umberto Galimberti van de moderne tijd, waarin de dominantie van arbeid en macht leidt tot een verarming van het sociale leven.

Hella Haasse: *Inkijk. Reflecties van een lezer*. Querido, 384 blz. € 24,95
Tweede deel van de verzamelde beschouwingen van Hella Haasse over het werk van Nederlandse en buitenlandse schrijvers. Gekozen en van een nawoord voorzien door Margot Dijkgraaf en Patricia de Groot.

Hans den Hartog Jager: *Verf. Heden-daagse Nederlandse schilders over hun werk*. Athenaeum-Polak & Van Genneep, 248 blz. € 24,95
Nieuwe uitgave van *Verf* uit 2004, met de 14 oorspronkelijke interviews plus vier nieuwe: Rob Scholte, Philip Akkerman, Ina van Zyl en Tjebbe Beekman.

Peter van Lier / Machteld van Buren: *Wisseling van de wacht*. CBK Zeeland, € 9,-

In dit nieuwe deel in de Slibreeks worden collages van beeldend kunstenaar Machteld van Buren afgewisseld met poëzie van dichter Peter van Lier. Beide kunstenaars lieten zich inspireren door de stad Vlissingen.

Orhan Pamuk: *De naieve en de sentimentele romanschrijver. (The Naive and the Sentimental Novelist)*. Vert. Hanneke van der Heijden/Margreet Dorleijn, Arbeiderspers, 208 blz. € 21,95
Lezingen van Nobelprijswinnaar Orhan Pamuk over de kunst van het romanschrijven. Aan de hand van zijn lievelingsboeken van onder anderen Tolstoj, Dostojevski, Stendhal en Flaubert onderzoekt hij de wijsheid die deze romans bieden.

Luc Verhuyck: *Venezia. Een anekdotische reisgids*. Athenaeum-Polak & Van Genneep, 448 blz. € 22,50
De mooiste en bijzonderste verhalen over Venetië, bijgebracht door Luc Verhuyck die eerder anekdotische reisgidsen schreef over Rome en Florence.

Coralie Tilot: *Côte d'Azur. Le rêve*. De Bezige Bij/Lido, ca. 250 blz. € 69,90
Eén of twee paginagrote foto's van met name 'the rich and famous' die in de vorige eeuw de Côte bezochten, dens of buiten het Filmfestival

Wij allen zijn toch een Lulletje Rozenwater

Isaac Rosa: *Het land van de angst*. Vert. Peter Gelauff. Wereldbibliotheek, 268 blz. € 19,90

De Madrileense huisvader Carlos leidt in alle opzichten een gemiddeld leven. Maar wanneer hij ontdekt dat zijn zoonje door een klasgenoot wordt gechantéerd, gaat voor hem de hel open. Hij wil een eind maken aan het gepes, maar werkt zichzelf steeds verder in de nesten en wordt tenslotte zelf slachtoffer van chantage. De vroege midden-klassewereld waarin hij leeft, verandert razendsnel in een land van angst.

De Spaanse schrijver Isaac Rosa weet in zijn vijfde roman *Het land van*

de angst de beklemming van Carlos zo goed op te roepen, dat een enigszins sanguïsch aangelegde lezer er gemakkelijk van over zijn toeren raakt. 'Geef die jongen toch een le!' denk je onwillekeurig wanneer de geplaagde huisvader weer eens een hak wordt gezet. En terwijl de adrenaline begint op te spelen denk je zeker te weten: dat zal mij niet overkomen.

Is dat ook zo? Natuurlijk zet Rosa zijn hoofdpersoon neer als een uitgesproken Lulletje Rozenwater. Maar zijn wij zelf zo verschillend? In wat de Duitse socioloog Ulrich Beck de 'risicosamenleving' heeft genoemd is alle gevaar zo effectief bezworen, dat we hier meer beseffen hoe dicht het onder de oppervlakte ligt. Laat staan dat we er adequaat op kunnen reageren wanneer het zich plotseling vertoont.

Carlos wordt uiteindelijk uit zijn nachtmerrie verlost door een zwager die als politiemannet niet terugschrikt voor een portie intimiderend geweld. Of hij daar veel mee opschiet blijkt

aan het eind van het boek nogal twijfelachtig. Ook zijn zwager heeft zo zijn verlangens waaraan de nu medeplichtig geworden Carlos maar heeft te voldoen. Een paradijs waarvan de rust verstoord is wordt nooit meer idyllisch.

Het mechanisme van de angst wordt door Rosa weergaloos blootgelegd

Isaac Rosa heeft met *Het land van de angst*, waarmee hij internationaal doorbrak, het mechanisme van de angst op een weergaloze wijze blootgelegd en voelbaar gemaakt. Want het zijn niet alleen Carlos' onaangename verwickelingen met het klasgenootje van zijn zoon die zijn leven tot een hel maken. Het zijn in de eerste plaats de angsten die bij voorbaat al

in hem leven en die door de samenleving krachtig worden aangewakkerd. Overheden waarschuwen hun burgers keer op keer voor alle denkbare gevaren. Rond hun vrees is een hele industrie van 'veiligheid' opgebouwd.

Zo wordt ter wille van het zekerheidsgevoel van de burger die zekerheid juist tot op de grond toe afgebroken. Het gevolg is dat elk levensdetail vol gevaren lijkt te zitten en iedereen wordt opgezadeld met machteloze angst. Carlos is de belichaming van die zelfaangepaste weerloosheid, die geen vlieg kwaad zou kunnen doen en dat zelf uitlegt als een vorm van beschaving. Ironisch genoeg krijgt daardoor de hufterigheid juist vrij spel. Want zou het ooit met Carlos zo ver gekomen zijn, wanneer hij zijn kwelgeest bij de eerste gelegenheid dreigend genoeg zou hebben toegevoegd: 'Hé joh, donder op!'

GER GROOT